

Intertekstualność współczesnej komunikacji. Memy a teksty kultury

Intertextuality in contemporary communication. Mems and texts of culture

Iwona Burkacka

Wydział Polonistyki, Uniwersytet Warszawski,
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 01-999 Warszawa, Polska;
e-mail: i.burkacka@uw.edu.pl

Abstrakt

Internetowe memy są przykładem gatunku, w którym wykorzystuje się różnorodne nawiązania do tekstów kultury. Nawiązania dotyczą zarówno genezy gatunku (stemmat, emblemat, kolaż, rysunek satyryczny), jak i jego elementów graficznych i tekstowych. Źródłem odwołań są najczęściej dzieła istotne dla danej społeczności, należące do kanonu literatury, malarstwa czy sztuki filmowej, a także cieszące się uznaniem publiczności elementy kultury popularnej, np. seriale, książki i reklamy. Same memy są niejednorodne. Niektóre można rozpatrywać jako dzieła sztuki (artystyczne memy), inne jako przejaw kultury kontrmówienia, komentarz dotyczący rzeczywistości czy formę nieskomplikowanej rozrywki. Nie wszystkim towarzyszy humor, żart czy zabawa, czasami mamy do czynienia z ironią czy czarnym humorem. Umiejętność odczytania przekazu i gry elementów jest wyznacznikiem przynależności do wspólnoty komunikacyjnej.

Słowa kluczowe: mem; intertekstualność; sztuka kowerów; przetworzenie.

Abstract

Online memes are examples of a genre employing various references to texts of culture. The references concern the origin of the genre (a stemmata, an emblem, a collage, a satirical painting) as well as its graphical and text elements. The references most frequently come from works of significance to a specific community. These are famous works of literature, painting or the film art as well as elements of pop culture which enjoy the recognition of the public, e.g. TV series, books and commercials. The memes themselves are non-uniform. Some may be examined as works of art (artistic memes), others as signs of the culture of counter-speaking, a comment on the reality or a form of uncomplicated entertainment. Not all of them are accompanied by humour, joke or play; sometimes they offer irony or black humour. The ability to decipher the message and the play of elements indicates one's affiliation with a communication community.

Keywords: meme; intertextuality; the art of covers; processing.

Internetowe memy są przykładem gatunku, którego związki z innymi tekstami kultury¹ są widoczne już na pierwszy rzut oka. Memy są bowiem połączeniem elementów graficznych (rysunku, reprodukcji, zdjęcia) oraz tekstowych (koment-

¹ Nawiązania wewnątrzmemowe omawia Dorota Zdunkiewicz-Jedynak (w tekście zamieszczonym w tym tomie).

tarza, cytatu, parafrazy lub modyfikacji utartego wypowiedzenia)², z których każdy może wykorzystywać istniejące już teksty lub odwoływać się do nich czy je modyfikować, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu. Jednak związki te nie ograniczają się tylko do budowy, wynikają także z genezy gatunku. Źródłem memów można szukać w barokowych emblematkach (por. Łaziński 2014), rysunkach satyrycznych, kolażach (np. Kowalczyk 2012b; 2014), dadaizmie (Łagodźka 2012) i szeroko rozumianej sztuce pop-artu. Wspomniane nawiązanie do baroku jest uchwytnie w zamierzonej grze z odbiorcą, możliwości różnego odczytania sensu, konieczności podążania labiryntem, potrzebie rozwiązania zagadki i znalezienia klucza, odkrycia znaczenia symbolicznego lub rozpoznania dzieł należących do kanonu kultury (por. zwłaszcza memy dezinformujące). Memy wymagają od odbiorcy pewnej wiedzy, orientacji w kulturze, znajomości kontekstu (por. Piskorz 2013), pomysłowości, odkrycia konceptu.

Stąd mówi się o memach, że są to semiotyczne kompleksy (Kamińska 2011: 61), jednostki informacji (Kołowiecki 2012) i sytuuje się je wśród form wypowiedzi artystycznych, ściśle związanych z internetem. Zdaniem wielu badaczy kluczowym pojęciem dla idei memu jest naśladownictwo (por. Kołowiecki 2012; Łoziński 2014; Piskorz 2013), stąd wskazuje się na typowe elementy budowy (zwłaszcza demotywatorów: czarna rama, tekst nad grafiką i pod nią), szablonowość, ujmowaną jako wykorzystanie identycznego czy bardzo podobnego ujęcia postaci na obrazie i zdjęciu, por. przykład zamieszczony niżej (tu również wykorzystanie zmodyfikowanego cytatu tłumaczenia kwestii pochodzącej z filmu *Titanic*):

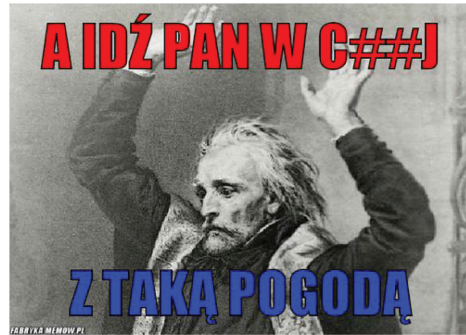
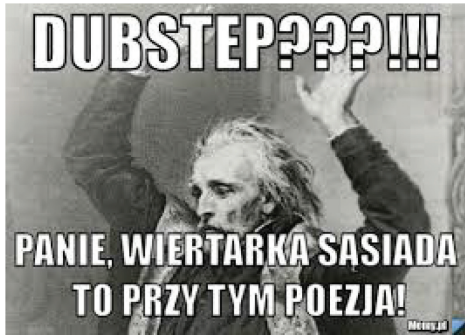

(źródło: Kowalczyk 2012a)

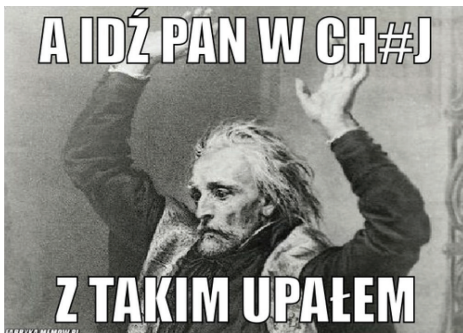
Owo naśladownictwo widzi się też w wielokrotnym wykorzystaniu tego samego tekstu i opatrzeniu go odmienną grafiką lub w zjawisku odwrotnym: umiesz-

² Choć niektórzy badacze zaliczają do memów także fotomontaże, krótkie filmy amatorskie (por. Łoziński 2014).

czaniu różnych komentarzy pod tymi samymi zdjęciami, co widoczne jest na przykład w memach wykorzystujących fragment znanego obrazu Jana Matejki (*Kazanie Skargi*)³:

(źródło 1: http://memy.pl/mem_757646_dubstep, dostęp: 13.02.2015, 2: Google.Grafika, dostęp: 13.02.2015⁴)

(źródło 1: <http://fabrykamemow.pl/memy/196243>, dostęp: 13.02.2015, 2: <http://fabrykamemow.pl/memy/184380>, dostęp: 22.02.2015)

Prezentowane memy są przykładami funkcjonowania serii, tworzonej z wykorzystaniem tej samej grafiki, a trzy ostatnie również identycznego schematu składniowego (*A idź Pan w ch** z ...*). Warto dodać, że znacznie częściej wulgaryzm pojawia się w wersji pełnej.

³ Więcej na temat wykorzystania obrazów Jana Matejki w memach patrz: Lewandowski 2013, Ostojewski 2012, innych postaci historycznych – Lewandowski 2014. W przywołanych memach zwraca uwagę celowe zderzenie trywialności komentarzy, wulgarnego języka z klasyką historycznego malarstwa polskiego; przekazu niesionego przez źródło (obraz *Kazanie Skargi*) i mem (por. dalsze uwagi w tekście).

⁴ Znalazłam 9 memów z tą grafiką i tekstem rozpoczynającym się od sformułowania: *a idź pan w ...* (efekty wyszukiwania z 22.02.2015 r.).

Szablonowość ujawnia się też w występowaniu serii memów, powstałych według tego samego modelu, lub obecności stron, które oferują gotowe wzory tworzenia memów. Podkreśla się przy tym humorystyczny charakter memów, a nawet widzi się w tej cesze wyróżnik gatunku (por. Łoziński 2014). I choć początkowo memy nawiązywały w sposób dość oczywisty do plakatów motywujących pracowników do wzmożonej pracy (por. Kołowiecki 2012; Sieńko 2013: 131–132), z czasem ich forma zaczęła ewoluować i oprócz szablonowych demotyatorów, które nawet w nazwie nawiązywały do amerykańskich „motywatorów”, pojawiły się propozycje oryginalne, twórcze, nazywane niekiedy artystycznymi memami lub postmemami. Nie zawsze też memy mają charakter *stricte* humorystyczny, choć zwykle towarzyszą im ironia, dystans, gra z odbiorcą, swoiste przymrożenie oka. Jak ujmuje to Łukasz Łoziński „memy stale oscylują pomiędzy krytyką i afirmacją, szyderstwem i nostalgią, a komentarze odbiorców wydają się potwierdzać, że takiej właśnie, operującej dwuznacznością rozrywki oczekują” (2014). Nawet jeśli przekazują treści poważne, czynią to w sposób przemyślany, nie wprost, wymuszają zaangażowanie intelektualne odbiorcy, por.:

(<http://natemat.pl/129587,marta-frej-facebook-to-nie-jest-odpowiednie-miejsce-na-debate>, dostęp: 17.02.2015)

Warto w tym miejscu dodać, że ich autorami są nierzadko artyści, osoby wszechstronnie wykształcone. Autorką przywołanych dwóch memów jest Marta Frej, malarka, która znana jest z działalności nie tylko ściśle artystycznej, ale także internetowej – z rysunków umieszczanych na Facebooku, które sama nazywa memami. Autorem strony *Sztuczne Fiolki* jest nauczyciel (anglista), który w USA studiował sztuki piękne⁵. Warto przywołać tu pewne z jego propozycji, które zda-

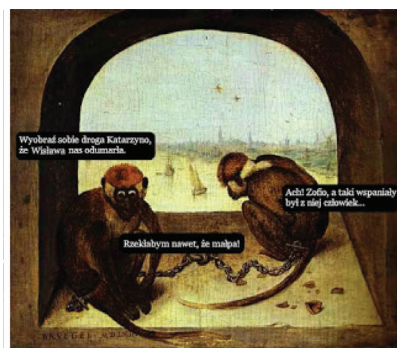
⁵ Na podstawie informacji zawartych w wywiadzie z autorem strony *Sztuczne Fiolki* (www 1).

niem Doroty Łagodzkiej można uznać za „rodzaj sztuki internetowej, sztuki hurtowego tworzenia memów, robienia sobie żartów pomieszanych z konstruktywną krytyką i komentarzem społecznym za pomocą dzieł sztuki” (2012), np.

Sztuczne Fiolki, obraz Edgara Degasa

(źródło: http://bialystok.gazeta.pl/bialystok/1,35235,15498803,Sztuczne_Fiolki__Mam_w_sobie_duze_poklady_wscieklosci.html, dostęp: 14.02.2015)

Sztuczne Fiolki, 1: obraz Artura Grottgera (1837-1867)⁶, 2: obraz Pietera Bruegla (starszego) (1525-1569)⁷ (źródło: Łagodzka 2012)

⁶ Nawiązanie do wydarzenia medialnego, komentowanego na forach internetowych i w prasie kolorowej (zatrzymanie przez policję przesyłki z narkotykami, której adresatem był pies Kory Jackowskiej).

⁷ Tu także widoczne odwołanie do śmierci Wisławy Szymborskiej i jej wiersza pt. *Dwie małpy Bruegla* z tomu *Wolanie do Yeti* (1957): „Tak wygląda mój wielki maturalny sen: /siedzą w oknie dwie małpy przykute łańcuchem, / za oknem fruwa niebo / i kąpie się morze. / Zdaję z historii ludzi. /Jąkam się i brnę. /Małpa wpatrzona we mnie, ironicznie słucha, / druga niby to drzemie – / a kiedy po pytaniu nastaje milczenie, / podpowiada mi / cichym brząkaniem łańcucha” (Szymborska 2004: 46). Na marginesie warto dodać, że małpa pojawia się też w innym wierszu – *Małpa* z tomu *Sól* z 1962 r. (Szymborska 2004: 63-64).

Wskazane memy wpisują się w dyskusję nad tym, czym jest obraza uczuć religijnych, istota człowieczeństwa (zachowań ludzkich), komentują bieżące informacje (np. sprawę sprowadzenia narkotyków przez Korę Jackowską, demonstracje – por. Nowak 2013).

Ewa Koziół-Chrzanowska (2014: 54) zwraca uwagę na wykorzystanie w memach wiedzy z zakresu szeroko pojętej humanistyki lub odwoływanie się do kwestii językowych, jednak przykłady nawiązań tego typu są nieliczne i najczęściej dotyczą interpunkcji (seria memów: *Przecinek robi różnicę*) lub znaków diakrytycznych (np. memy ze zdjęciem prof. Jerzego Bralczyka i komentarzem dotyczącym zapisu słów *łaska* i *laska* (por. www 2)).

W memach widoczny jest kontrast między grafiką a trywialnością wpisanych w nią treści czy potocznością języka (Koziół-Chrzanowska 2014: 55), co jest praktyką bardzo częstą i celowo stosowaną: ma zburzyć nabożny, poważny stosunek do sztuki. Wiele memów wprost przekazuje informację o tym, że na dzieła artystyczne, zwłaszcza znane, należy spojrzeć z innej strony, por. zamieszczony niżej mem (tekst: *Sztuka. Inaczej przedstawiona ciekaw* i modyfikacja obrazu *Dama z łasiczką* – zamiast łasiczki jest pingwin z kreskówki *Pingwiny z Madagaskaru*).

(źródło: Kowalczyk 2012b)

Memy można traktować jako przejawy gry z odbiorcą. Ich funkcją – podobnie jak socjolektów – może być podtrzymywanie więzi i podkreślanie przynależności do grupy, a umiejętność kodowania i dekodowania informacji jest jednym z wyznaczników funkcjonowania we wspólnocie i „ogarniania”, czyli rozumienia sensu memów lub mechanizmów ich budowy, zasad gry (por. Burkacka 2015a), co możemy zaobserwować na przykładzie memów z *piesełem* i *kotelem*, a także *Puchalkem* i *Prosialkem*. Stały się one źródłem nowych sufiksów: *-el*, *-alke*, które zyskały aprobatę młodego pokolenia Polaków, czego efektem są liczne neologizmy, funkcjonujące w tym środowisku: *konieł*, *ptaszel*, *Janel*, *Antel* oraz *koniałke* (por. Burkacka 2015b). Z memów

z piesełem, a w zasadzie z występującego w nich piesełowego języka, zaczerpnięto charakterystyczne połączenia (np. *takie długie, taka ładna*), formy odmiany (fleksja z zachowaniem *e*: *pieseł – pieseła, z piesełem*).

W memach bardzo często umieszcza się lub modyfikuje znane i rozpoznawalne dzieła malarskie, np. obraz Muncha *Krzyk* został wykorzystany w przynajmniej 18 memach, *Mona Lisa* Leonarda da Vinci w ponad 50, tegoż *Dama z lasiczką* w 22, *Rejtan* Jana Matejki w 10⁸. Warto też podkreślić, że mem nie jest jedyną i nową formą przetwarzania sztuki. Wystarczy przywołać reklamy Nokii (z fragmentem fresku z kaplicy Sykstyńskiej, hasło *Connecting people*), kolaże, np. Jiřego Kolářa, czy obrazy Cesara Santosa, by zobaczyć przekształcenia i cytaty z dzieł sztuki, swoiste obrazowe czy kulturowe remiksy (Kowalczyk 2012a; 2014). Można więc powiedzieć, że memy idealnie wpisują się w zjawiska typowe dla współczesnej sztuki, oscylują „pomiędzy poczuciem dewaluacji obrazów a poszukiwaniem w nich siły, pomiędzy typowym dla awangardy «szarganiem świętości» wielkiej sztuki a odkrywaniem jej potęgi” – jak ujęła to Kowalczyk, opisując *Damę z lasiczką* autorstwa Kolářa (2014).

Jednak nie tylko dzieła malarskie są obiektem artystycznych przetwarzań. Podobnie traktowane są teksty literackie (np. frazeologizmy pochodzące z *Hamleta*, por. Burkacka 2015: 201). Wiele memów wykorzystuje teksty autorstwa Adama Mickiewicza, zwłaszcza *Inwokację*, np. z tekstem rozpoczynającym się od słów: *Demotywatory Wy, ojczyzno moja* (<http://demotywatory.pl/36146/Biurokracja/Biurokracja>, dostęp: 14.02.2015), *Sesjo, udręko moja!* (<http://demotywatory.pl/3816489/O-sesjo-moja>, dostęp: 14.02.2015) czy *Redutę Ordona* (np. *Raport Smoleński*, <http://demotywatory.pl/2508067/RAPORT-SMOLENSKI/RAPORT-SMOLENSKI>, dostęp: 14.02.2015) albo *Stepy akermzańskie*, por.:

(źródło: <http://demotywatory.pl/677769/KAC>, dostęp: 14.02.2015)⁹

⁸ Dane pochodzą z wyszukiwania przeprowadzonego 13.02.2015 wśród memów wyświetlanych w Google. Grafika, wyszukiwanie: tytuł obrazu. Por. np. <http://demotywatory.pl/1069106/Wyluzuj-stary/Wyluzuj-stary> (dostęp: 14.02.2015), <http://www.obrazki.jeja.pl/3285,krzyk-kevina.html> (dostęp: 14.02.2015) – w przykładzie tym występuje podwójne odwołanie (elementem memu jest zdjęcie bohatera filmu *Kevin sam w Nowym Jorku*), <http://zombiak.pl/442859> (dostęp: 14.02.2015), <http://hydepark.salon24.pl/587644,robakks-odpowiada-10> (dostęp: 22.02.2015).

⁹ Mamy tu do czynienia z reinterpretacją fragmentu utworu i obserwacjami dotyczącymi stanu współczesnej polszczyzny czy języka współczesnych Polaków.

Niekiedy zestawia się tekst z kanonu ze współczesnym gatunkiem – blogiem – i obecnymi w nim zwyczajami zapisu polszczyzny – pismem pokemonowym (pokemoniastym), np. <http://demotywatory.pl/1006169/A-gdyby-Mickiewicz-urodzil-sie-teraz> (dostęp: 14.02.2015).

W memach wykorzystuje się także utarte połączenia wyrazowe, np. przysłowia, sentencje, i – w sposób mniej lub bardziej udany – je przetwarza lub traktuje jako tworzywo antysentencji, kontrpowiedzeń (por. Chlebda 2005: 78, 134–139). Są to techniki znane już wcześniej, np. z hec publikowanych w „Przekroju” (por. Kozioł-Chrzanowska 2014: 64), np.

(źródło 1: http://memy.pl/mem_854893_gdyby_nozka_nie, dostęp: 21.02.2015, 2: <http://memytutaj.pl/62128>, dostęp: 21.02.2015, 3: <http://demotywatory.pl/user/jacolo666>, dostęp: 21.02.2015)

Niektóre memy są próbą wyjaśnienia znaczenia lub podania współczesnych odpowiedników terminów, powiedzeń, dawnych sformułowań czy słów znanych z analizy utworów literackich albo lekcji historii. Taką rolę pełni *Ilustrowany podręcznik dla młodzieży dobrze wychowanej* (IP b.r.). Przywołajmy kilka najmniej wulgarnych przykładów z zasobów tego podręcznika:

Joseph Haier *Monks in a Cellar* (1873) i David Teniers (młodszy) *Palący fajkę* (1610–1690)

(źródło 1: <https://www.facebook.com/ipdmdw/photos/a.324184231068507.1073741828.320830718070525/364947976992132/?type=1&theater>, 2: <https://www.facebook.com/ipdmdw/photos/a.324184231068507.1073741828.320830718070525/353576814795915/?type=1&theater>, dostęp: 8.03.2015]

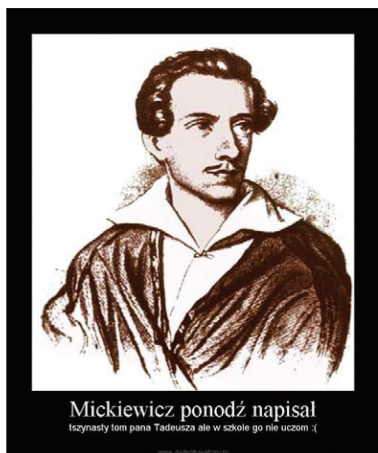
Isaac Elias *Feestvierend gezelschap* (1629)

(źródło: <https://www.facebook.com/ipdmdw/photos/a.324184231068507.1073741828.320830718070525/341983022621961/?type=1&theater>, dostęp: 8.03.2015)

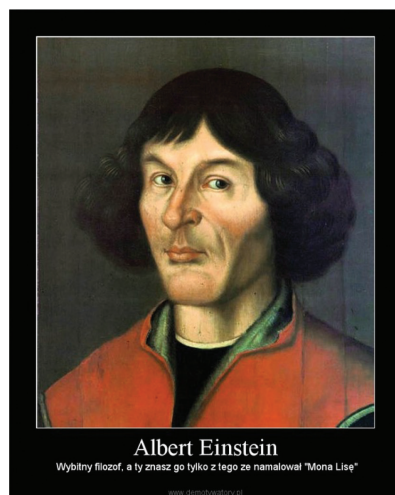
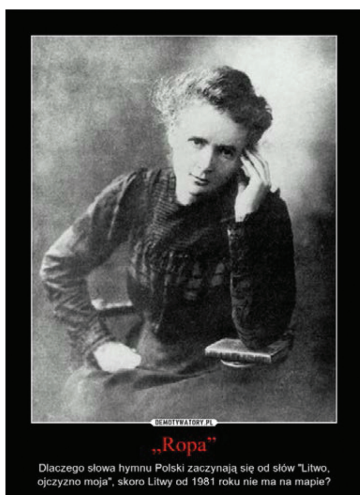
Niekiedy mamy do czynienia z zagadkami, połączeniami zdjęć z celowo źle dobranym podpisem (nazwisko, informacje o autorze), czasami nazywa się takie memy dezinformującymi (por. m.in. Lewandowski 2014), np.

1: portret Juliusza Słowackiego, podpis: *Mickiewicz* i dodatkowo zapisy nieortograficzne (słowa *ponoć* i formy *nie uczq*); oraz 2: portret Fryderyka Chopina, podpis: *Wolfgang Amadeusz Mozart* i informacje o Beethovenie (kompozytorze), nawiązanie do imienia psa z filmu dla dzieci:

(źródło 1: <http://demotywatory.pl/1302817/Mickiewicz-ponodz-napisal>, 2: <http://demotywatory.pl/3729872/Wolfgang-Amadeusz-Mozart>, dostęp: 14.02.2015)

3: zdjęcie Marii Skłodowskiej-Curie, przywołany utwór *Rota* Marii Konopnickiej (ze zmodyfikowanym tytułem), a także *Inwokacja* Adama Mickiewicza, hymn Polski *Mazurek Dąbrowskiego*; oraz 4: znany portret Mikołaja Kopernika, podpis: *Albert Einstein*, informacja o Leonardzie da Vinci:

(źródło 3: <http://demotywatory.pl/4421776/Ropa>, 4: <http://demotywatory.pl/3340924/Albert-Einstein>, dostęp: 14.02.2015)

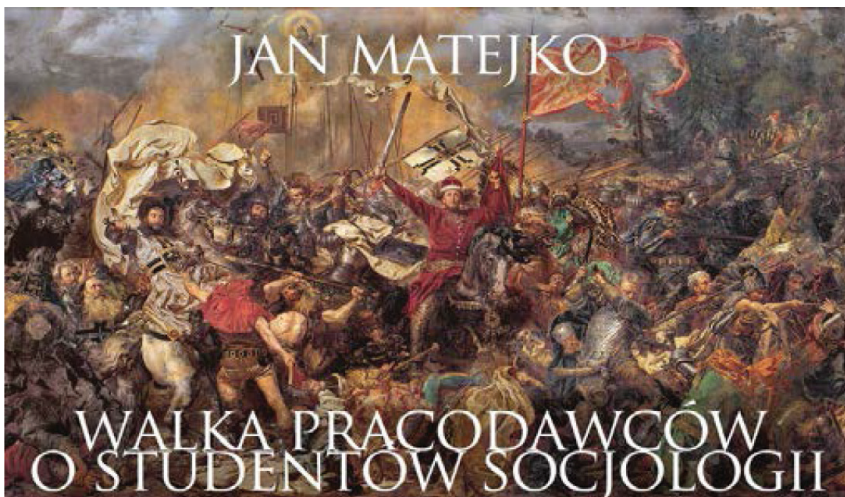
Memy te należy odróżnić od tzw. memów edukacyjnych, zawierających podstawowe informacje o postaciach historycznych, np.

(źródło 1: <http://www.memowisko.com/2012/02/historia-z-przekleństwami-czyli-piotra.html>; 2: <http://www.memowisko.com/2012/02/historia-z-przekleństwami-czyli-piotra.html>, 3: <http://www.memowisko.com/2012/02/historia-z-przekleństwami-czyli-piotra.html>, dostęp: 18.09.2015)

W pierwszym memie widać też wykorzystanie elementów języka młodzieżowego (*rozkminić coś* ‘zrozumieć coś’), potocznego (forma *se*), ortografii zgodnej z wymową (końcówka *e*) oraz rymowanek jako techniki mnemotechnicznej, która jest istotnym wyznacznikiem tego rodzaju memów (poza obecnością wulgaryzmów).

Jak widać z przywołanych przykładów, przekaz memów nie jest jednolity: niektóre są humorystyczne, rubaszne, służą tylko zabawie, inne mają walor edukacyjny. Niekiedy memy ujawniają prawdę o nas – ludziach i współczesności, naszych poglądach, pojmowaniu religijności (por. np. Burkacka 2015: 202), stosunku do zwierząt, wiedzy o sztuce, historii i świecie. Często to prawda gorzka i trudna, por. wcześniej przywołane memy Marty Frej, a także np.:

(źródło: <http://zombiak.pl/261694>, dostęp: 16.02.2015)

(1: źródło: <http://m.demotywatory.pl/4152656>, 2: <http://www.demoty.pl/tego-kim-naprawde-jestes-24954>, dostęp: 15.02.2015)¹⁰

Istnieje zresztą pewien typ czy kategoria memów, w których przekazywane są myśli, sentencje, prawdy o życiu i człowieku. Zwykle towarzyszy im jednak portret autora cytatu albo zdjęcie będące tylko tłem (kwiat, pejzaż, książka), por. np. mem <http://www.demoty.pl/jesli-nie-potrafisz-wytlumaczyc-czegos-w-prosty-sposob-to-znaczy-ze-tak-naprawde-tego-nie-rozumiesz-19130> (dostęp: 16.02.2015). Rzadziej w tym typie wykorzystuje się odwołania malarskie.

W memach występują także motywy muzyczne, wykorzystujące bądź portrety znanych kompozytorów, bądź tytuły ich utworów czy filmów ze ścieżką dźwiękową opartą na ich utworach muzycznych, np.

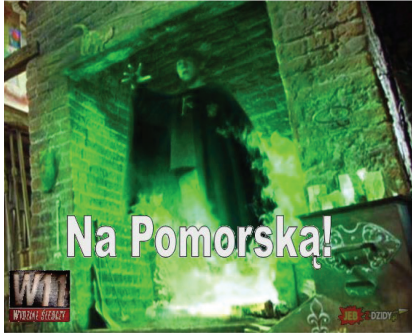
(źródło 1: <http://demotywatory.pl/4034943/Mozart>¹¹, 2: <http://demotywatory.pl/3055396/Jak-muzyka-klasyczna-potrafi>¹², dostęp: 16.02.2015)

¹⁰ Odwołanie do obrazu Matejki *Rejtan – Upadek Polski* (i do wydarzeń z historii Polski) oraz popularnej sagi Stephenie Meyer *Zmierzch* (sfilmowanej).

¹¹ Zmodyfikowano portret i odwołano się do popularnego serialu telewizyjnego *Doktor House*, zastosowano niewłaściwie zapisany skrót (na gruncie polszczyzny).

¹² Wagner, cwał Walkirii z dramatu muzycznego Wagnera, wykorzystany w filmie *Czas Apokalipsy*, reż. Francis Ford Coppola, kadr z tego filmu.

Warto też podkreślić, że w memach nawiązuje się często do kilku tekstów kultury jednocześnie, np. do ekranizacji książek o Harrym Potterze Joanne Kathleen Rowling i a) serialu telewizyjnego W-11 (przykład 1.), b) piosenki *Waka, waka* Shakiry (przykład 2.),

(źródło 1: <http://michalmalysa.pl/2014/10/memy-harrym-potterem-saga-dzielem-universalnym>, 2: <http://michalmalysa.pl/2014/10/memy-harrym-potterem-saga-dzielem-universalnym>; dostęp: 13.02.2015)

c) polskiego serialu telewizyjnego *Klan* (tu istotny jest wygląd okładki książki i postać jednego z bohaterów filmu) oraz nazwy produktu spożywczego (przykład 1.) czy d) serii memów *Me gusta* (przykład 2.).

(źródło 1 i 2: <http://michalmalysa.pl/2014/10/memy-harrym-potterem-saga-dzielem-universalnym>, dostęp: 13.02.2015)

Mamy zatem w podanych przykładach podwójne odwołania (do dwóch typów tekstu: do filmu, piosenki, książki i samych memów). Można wykorzystać jednak więcej elementów, np. logo PKP, zdjęcie minister (dziś komisarz UE), jej słowa, szyld ministerstwa, kadr z filmu, napis z pudełka papierosów oraz zamieścić komentarz (notkę):

(źródło: http://di.com.pl/news/49368,0,Sorry_taki_mamy_klimat_-_Bienkowska_bohaterka_memow_-_przeglad.html, dostęp: 22.02.2015)

Kadry z filmów, zwłaszcza popularnych, są często źródłem grafiki memowej, np. *Rejs* (tu też znana kwestia dialogowa z tego filmu), film animowany *Toy story* czy serial *Słoneczny patrol*.

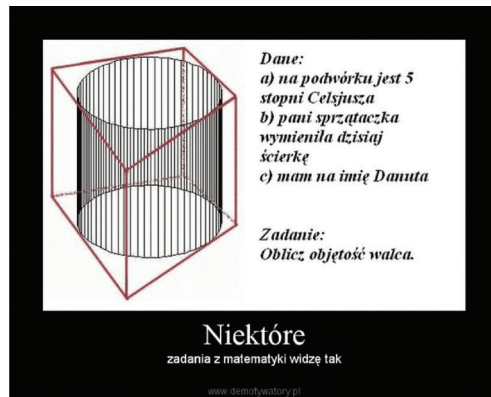
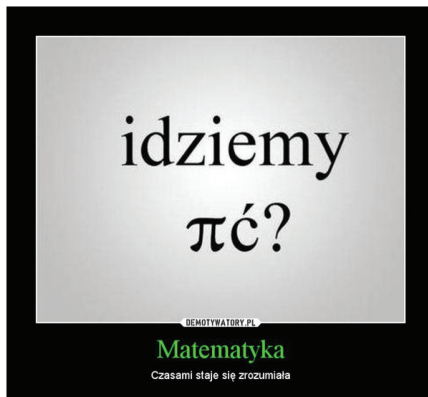

(źródło 1: <http://rozrywka.dziennik.pl/hity-internetu/galeria/429092,1,najlepsze-polityczne-memy-tygodnia-zdjecia-galeria.html>, dostęp: 22.02.2015, 2: <http://pl.memgenerator.pl/mem/nie-jest-tak-zle-to-tylko-poniedzialek-pl-fffff>, dostęp: 14.02.2015)

(źródło: http://fajnedemoty.pl/zobacz,38512,BoZe_ciaLo.html, dostęp: 12.02.2015)

Istnieją również memy matematyczne, rozsyłane przez studentów uczelni technicznych lub uniwersyteckich kierunków ścisłych oraz uczniów liceów klas o profilu matematycznym, np.:

(źródło 1: http://wolfsquadblog.blogspot.com/2013_09_01_archive.html, dostęp: 17.02.2015, 2: <http://demotywatory.pl/2250856/Niekłóre>, dostęp: 14.02.2015)

Uwidacznia się w nich przekonanie, że nauki ścisłe sprawiają kłopot, są trudne do zrozumienia (inaczej traktuje się wiedzę filologiczną czy szerzej humanistyczną). W pierwszym przywołanym memie wykorzystuje się liczbę π w zapisie słowa *pić* i sugeruje związek między alkoholem a warunkami koniecznymi do zrozumienia matematyki. W drugim przykładzie wykorzystano znajomość struktury zadań matematycznych i typowych poleceń oraz przekonanie o tym, że niektóre zadania są pozbawione sensu czy możliwości rozwiązania.

Memy można więc potraktować jako gatunek współczesnej sztuki – sztuki dokonującej przetworzeń. Jej cechą jest korzystanie z tego, co już zostało stworzone lub istnieje w społecznym obiegu, a jej twórcą może być zarówno znany artysta, jak i osoba anonimowa. Może to jeszcze jeden przejaw demokratyzacji kultury, ponieważ współczesna technika oferuje każdemu możliwość tworzenia i publikowania własnych dzieł. Taką działalność nazywa się przetworzeniem, zwłaszcza złączeniem, remiksowaniem czy samplowaniem kultury, sztuką koverów (coverów), recyklingiem kulturowym, plagiatowaniem (plagiaryzmem), brikolazem, postprodukcją, sztuką apropracji (*appropriation art*) czy sztuką piracką (Kowalczyk 2012c). Memy jako współczesny gatunek internetowy celowo łączą elementy innych, w tym tradycyjnych, mediów, burzą nabożny stosunek do dzieł kultury, podważają ich wysoki status i pozwalają na reinterpretację sztuki. Nie ma jednej wykładni sensów, dawna sztuka i literatura żyją w nowym wydaniu, odmiennym kontekście. Nie można więc, mówiąc o memach, budować tylko jednostronnego ich obrazu. To zjawisko zróżnicowane, bardzo bogate w odwołania, a wielokanałowość przekazu (multimodalność dyskursu) jest cechą współczesnej komunikacji (por. np. Iedema 2013; Martin 2013). Intertekstualność memów można rozważać na kilku poziomach:

- genealogii (barokowe źródła i sztuka współczesna, awangarda, dadaizm i kolaż oraz współczesna technika);
- właściwości gatunku (połączenie grafiki i tekstu);
- odwołań międzymemowych (istnienie cykli memów i szablonów);
- indywidualnych skojarzeń i doświadczeń (w zasadzie każdy może odczytać mem w sposób odmienny, inny bowiem jest zakres jego kompetencji i doświadczeń);
- typu tekstu kultury, do którego odwołuje się autor (malarstwo, rzeźba, muzyka, reklama, film itp.);
- wewnętrznej gry elementów językowych, pochodzących z różnych odmian polszczyzny (odmiana standardowa, potoczna, socjolekty, polszczyzna literacka – cytaty).

Memy nie tylko odwołują się do tekstów kultury popularnej i języka potocznego (w tym często wulgaryzmów), czerpią z nich, ale także są źródłem czy popularizatorem nowych słów, powiedzeń, np. *poker face*, *co ja pacze*, *kotel*, *pieseł*, *konieł*, *ptaszek*, *koniałke* itd., obrazów czy kadrów filmowych. Są niezbędnym elementem komunikacji młodego pokolenia Polaków, a niekiedy formą artystycznego przekazu, tak bliskiego współczesnej sztuce, chętnie zawłaszczającej i reinterpretującej dzieła oraz przekonującej, że tworzywem może być wszystko: zdjęcie, reklama, fotosy, film, czego przykłady zaprezentowano na wystawie *Kanibalizm? O zawłaszczeniach w sztuce* zorganizowanej w Zachęcie od 7 marca do 31 maja 2015 r.

BIBLIOGRAFIA

- (www 1) http://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/1,35235,15498803,Sztuczne_Fiolki_Mam_w_sobie_duze_poklady_wscieklosci.html [dostęp: 14.02.2015].
- (www 2) <http://demotywatory.pl/4058630/Ludzie-uzywajcie-polskich-znakow> [dostęp: 11.08.2015].
- Burkacka I., 2015a, *Creativity and intertextuality in communication of the first decades of the 21st century (case: Internet memes)*, w: *Sociálne posolstvo Jána Pavla II. Pre dnešný svet "1989 a 25 rokov po..."*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 23.–24. apríla 2015 v Poprade, red. A. Lisník, K. Greňová, M. Ambrozy, Ružomberok, s. 196–205.
- Burkacka I., 2015b, *Dlaczego pieseł i kotel są lepsze od psa i kota, a nieogar jest niehalo. Uwagi o nowszych neologizmach występujących w słownictwie młodzieżowym*, w: *Odkrywanie słowa – historia i współczesność*, red. U. Sokólska, Białystok, s. 395–408.
- Chlebda W., 2005, *Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne*, Opole.
- Iedema R., 2013, *Multimodalna analiza dyskursu: Resemiotyzacja na potrzeby dyskursów użytkowych*, w: *Systemowo-funkcjonalna analiza dyskursu*, red. A. Duszak, G. Kowalski, Kraków, s. 197–227.
- IP – *Ilustrowany podręcznik dla młodzieży dobrze wychowanej*, <https://pl-pl.facebook.com/ipdmdw> [dostęp: 12.02.2015].
- Kamińska M., 2011, *Nieczne memy. Dwanaście wykładów o kulturze Internetu*, Poznań.

- Kołodziej W., 2012, *Memy internetowe jako nowy język Internetu*, „Kultura i Historia”, nr 21, <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/3637> [dostęp: 12.02.2015].
- Kowalczyk I., 2012a, *Obrazowy remiks Cesara Santosa* (wpis z 10.02.), http://strasznaszuka.blox.pl/tagi_b/130663/intertekstualnosc.html [dostęp: 13.02.2015].
- Kowalczyk I., 2012b, *Obrazy w Internecie jak zombi* (wpis z 18.11.), http://strasznaszuka.blox.pl/tagi_b/130663/intertekstualnosc.html [dostęp: 13.02.2015].
- Kowalczyk I., 2012c, *O pochwalie sztuki pirackiej i pracy Oli Ska* (wpis z 19.11.), http://strasznaszuka.blox.pl/tagi_b/130663/intertekstualnosc.html [dostęp: 13.02.2015].
- Kowalczyk I., 2012d, *Postmemy i postfiolki* (wpis z 18.11.), http://strasznaszuka.blox.pl/tagi_b/130663/intertekstualnosc.html [dostęp: 13.02.2015].
- Kowalczyk I., 2014, *Kolaże Jiřego Kolářa* (wpis z 28.02.), http://strasznaszuka.blox.pl/tagi_b/130663/intertekstualnosc.html [dostęp: 13.02.2015].
- Kozioł-Chrzanowska E., 2014, *Antyprzysłowia, memy, antyslogany. Kontrmówienie jako strategia komunikacji*, „Socjolingwistyka” XXVIII, s. 49–66.
- Lewandowski J., 2013, *Jan Matejko i internetowe memy, czyli kto się śmieje z historii Polski?*, <http://histmag.org/Jan-Matejko-i-internetowe-memy-czyli-kto-sie-smieje-z-historii-Polski-8342> [dostęp: 18.02.2015].
- Lewandowski J., 2014, *Józef Stalin wynalazca toster. Memy, historia i dezinformacja*, <http://histmag.org/Jozef-Stalin-wynalazca-tostera.-Memy-historia-i-dezinformacja-9092> [dostęp: 22.02.2015].
- Łagodzka D., 2012, *Sztuczne Fiolki, Sroka i koty* (wpis z 5.12.), <http://niezla-sztuka.blogspot.com/2012/12/sztuczne-fiolki-sroka-i-koty.html> [dostęp: 14.02.2015].
- Łoziński Ł., 2014, *Memy – emblematy. Typowy Seba i Typowy Mirek*, „Polisemia”, nr 1, <http://www.polisemia.com.pl/numery-czasopisma/NUMER-12014-12/ukasz-oziski-memy--emblematy-typowy-seba-i-typowy-mirek> [dostęp: 12.02.2015].
- Martin J.R., 2013, *Multimodalna analiza dyskursu: reprezentacja wojny i pojednania*, w: *Systemowo-funkcjonalna analiza dyskursu*, red. A. Duszak, G. Kowalski, Kraków, s. 259–292.
- Nowak J., 2013, *Memy internetowe: teksty (cyfrowej) kultury językiem krytyki społecznej*, w: *Współczesne media. Język mediów*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, Lublin, s. 239–256.
- Ostojewski M., 2012, *Historia z przekleństwami, czyli Piotra Skargi salto* (wpis z 12.02.), <http://www.memowisko.com/2012/02/historia-z-przekleństwami-czyli-piotra.html> [dostęp: 18.02.2015].
- Piskorz K., 2013, *Internetowe memy – hieroglify XXI wieku*, w: *Współczesne media. Język mediów*, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, Lublin, s. 227–237.
- Sieńko M., 2009, *Demotywatory. Graficzne makra w komunikacji i kulturze*, w: *Komunikowanie (się) w mediach elektronicznych*, red. M. Filiciak, G. Ptaszek, Warszawa, s. 127–145.
- Szymborska W., 2004, *Wiersze wybrane. Wybór i układ Autorki*, Kraków.
- Zaremba M., 2012, *Memy internetowe (2010-2011)*, „Media i Społeczeństwo”, nr 2, s. 60–72, http://www.mediaispoleczenstwo.ath.bielsko.pl/art/060_zaremba.pdf [dostęp: 18.02.2015].

